

NE HABOZZ!
KÍSÉRLETEZZ!

FOLYADÉKOK FELSZÍNI TULAJDONSÁGAINAK
VIZSGÁLATA KICSIKNEK ÉS NAGYOKNAK

Országos Fizikatanári Ankét és Eszközbemutató
Gödöllő 2017.

Ötletbörze

**FROM TEACHERS
FOR TEACHERS**

Csongrádi
Természettudományos
Diáklaboratórium

Anya Te tudod?
Apa Te tudod?

Anya Te tudod, Apa Te tudod című rendezvényünk következő foglalkozására kisgyermekek és szülei, nagyszülei jelentkezését várjuk, azokat, akik szeretnének együtt laboratóriumi kísérleteket végezni.

Két téma kerül terítékre:

- **Torókné Torók Ildikó tanárnővel a fenyőfa levelének és tobozának mikroszkópos vizsgálatát végezzük el.**
- **Szabó László tanár úrral mosószeres hajót, buborék kigyót készítünk, majd megfejtjük, hogy a molnárkák miért tudnak a vízfelszínen futkosni és miért pusztulnak el, ha valaki beszennyezi a vizet.**

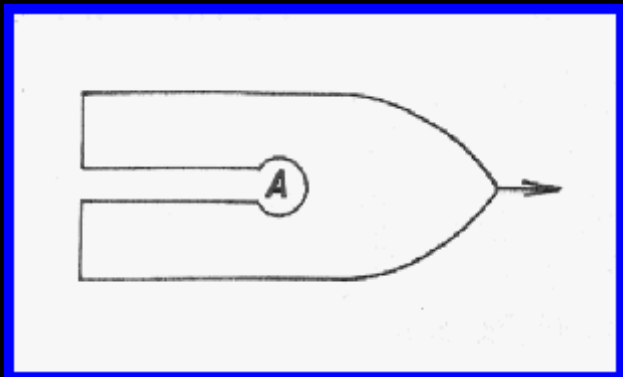
A napot tejes tűzijátékkal búcsúztatjuk.

Kicsiknek

1. feladat: Rakj három 10 fillérest és egy ugyanolyan anyagból készült szegecset víz felszínére! Mi történik?

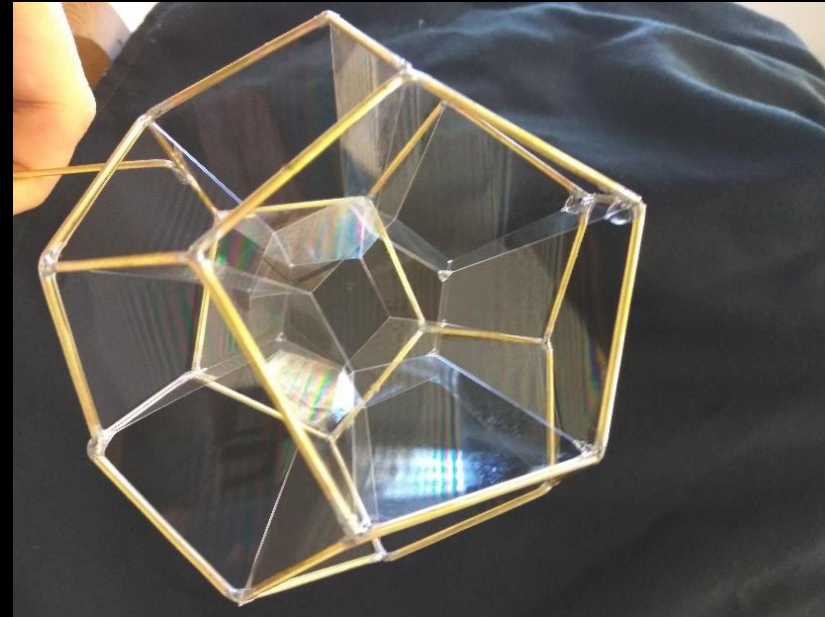
2. feladat: Mosószeres hajó Miért indul el a hajó?

3. Ami befolyik, az ... nem folyik ki!

Minimális felületek

4. feladat: Mártsd bele a mosogatószeres oldatba a drótkeretet, melynek két pontjára laza cérnaszál van kötve. Lyukaszd ki a cérnaszál egyik oldalán a hártyát! Mi történik?

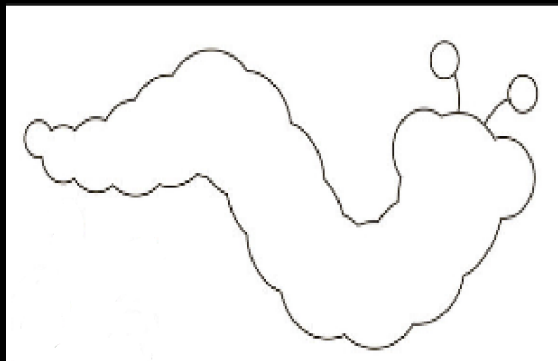
5. Mártsd bele az oldatba kocka alakú drótkeretet, majd óvatosan emeld ki! Hogyan helyezkednek el a hártyák?

6. feladat: Közelíts megdörzsölt lufit buborékokhoz!

7. feladat: Színkavalkád tejben

8. feladat: Hogyan lehet nagy buborékokot fújni? Hogyan lehet rövid idő alatt a lehető legtöbb buborékokot fújni?

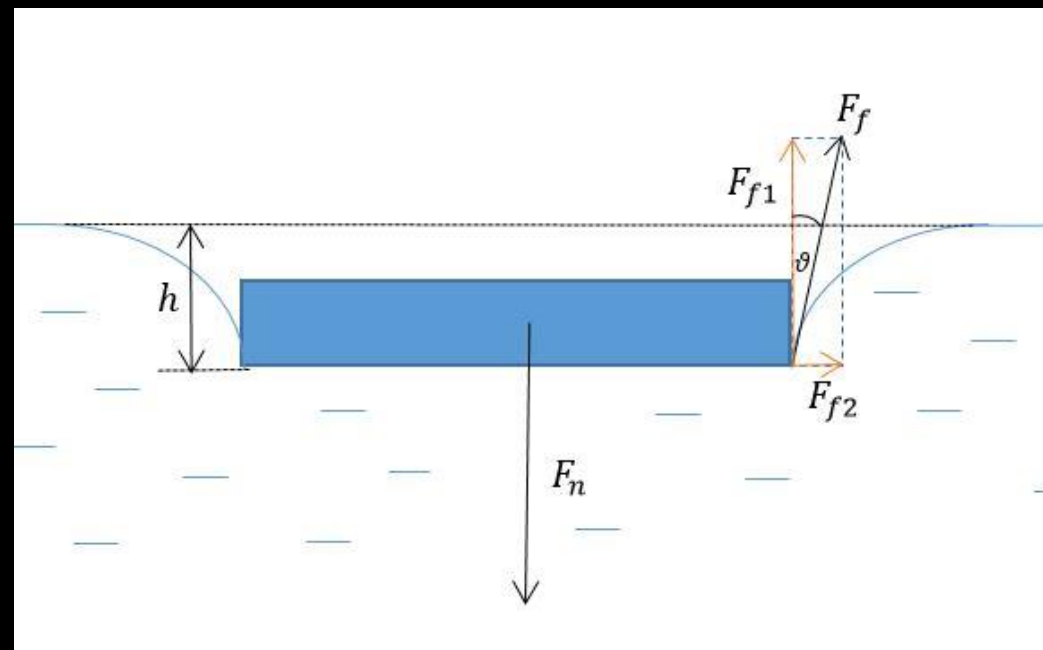
... és nagyoknak

Kerettantervek

Buvarmarang, tengeralattjáró. Léghajó, hőlégballon.	értelmezésére.	közlekedésbiztonsági eszközei, vízi és légi közlekedési szabályok.
<i>Molekuláris erők folyadékokban</i> (kohézió és adhézió). <i>Felületi feszültség.</i> Jelenségek, gyakorlati alkalmazások: habok különleges tulajdonságai, mosószeres hatásmechanismusa.	Ismerje a felületi feszültség fogalmát. Ismerje a határfelületeknek azt a tulajdonságát, hogy minimumra törekszenek. Legyen tisztában a felületi jelenségek fontos szerepével az élő és élettelen természetben.	<i>Biológia-egészségtan:</i> Vízi élőlények, madarak mozgása, sebességei, reakcióidő. A nyomás és változásának hatása az emberi szervezetre (pl. súlyfürdő, keszonbetegség, hegyi betegség).
<i>Folyadékok és gázok áramlása.</i> Jelenségek, gyakorlati alkalmazások: lékőri áramlások, a szél értelmezése a	Tudja, hogy az áramlások oka a nyomáskülönbség. Legyen képes köznapi áramlási jelenségek kvalitatív fizikai	

A nyomás és a halmazállapot-változás kapcsolata. Kölcsönhatások határfelületeken (adszorpció, felületi feszültség, hajszálcsővesség). Lakóházak vizesedése.	homorsekletu jeg, illetve víz keverésénél. A felületi jelenségek önálló kísérleti vizsgálata. A vérnyomásmérés elvének átlátása.	tenyezok. <i>Kémia:</i> a víz tulajdonságai; adszorpció. <i>Földrajz:</i> óceáni éghailat.
<i>Ismeretek:</i>		

1. feladat: Miért nem süllyed el a 10 filléres?

A 10 filléresre ható nehézségi erő:

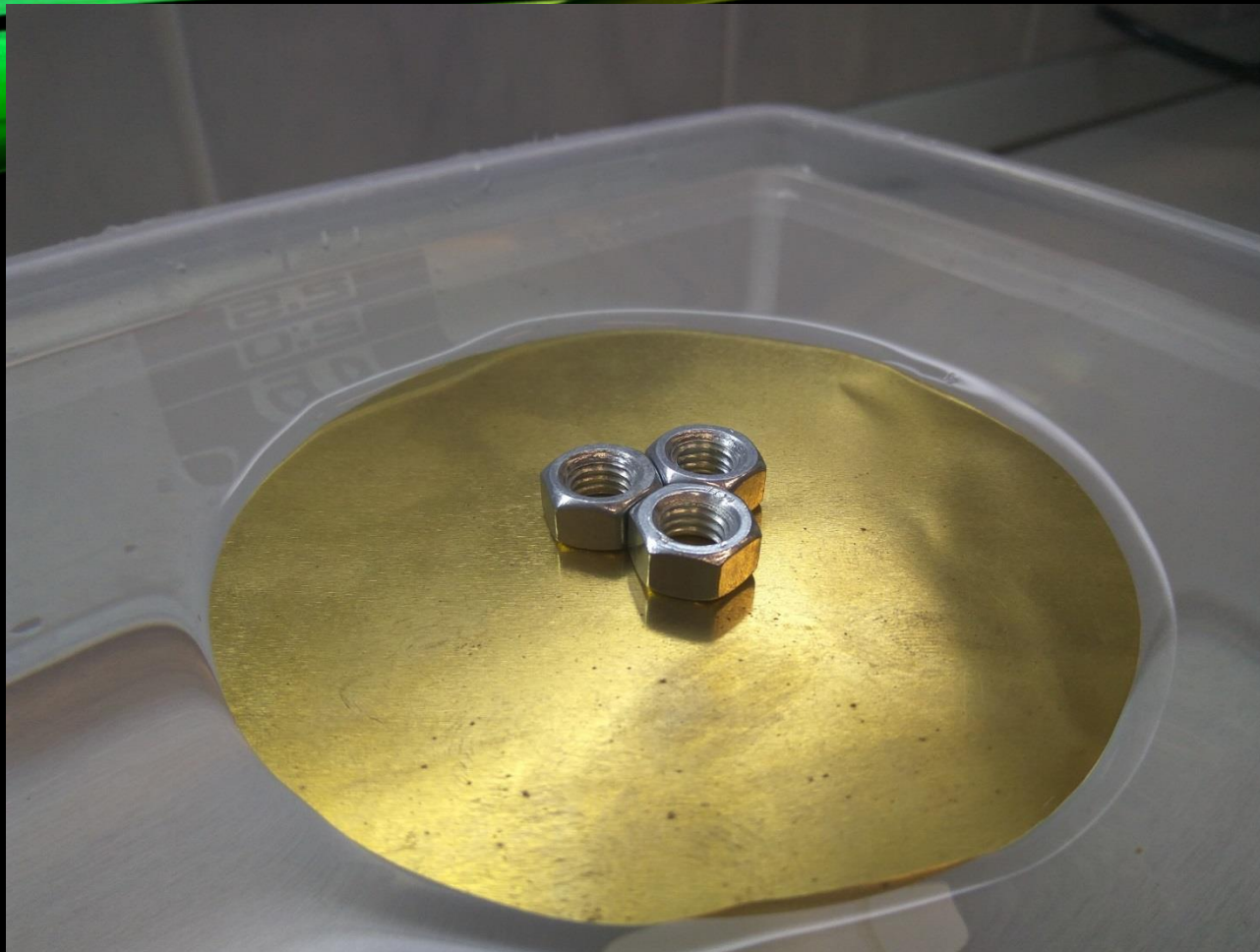
$$F_n = m \cdot g = 0,00589 \text{ N}$$

A felületi erő:

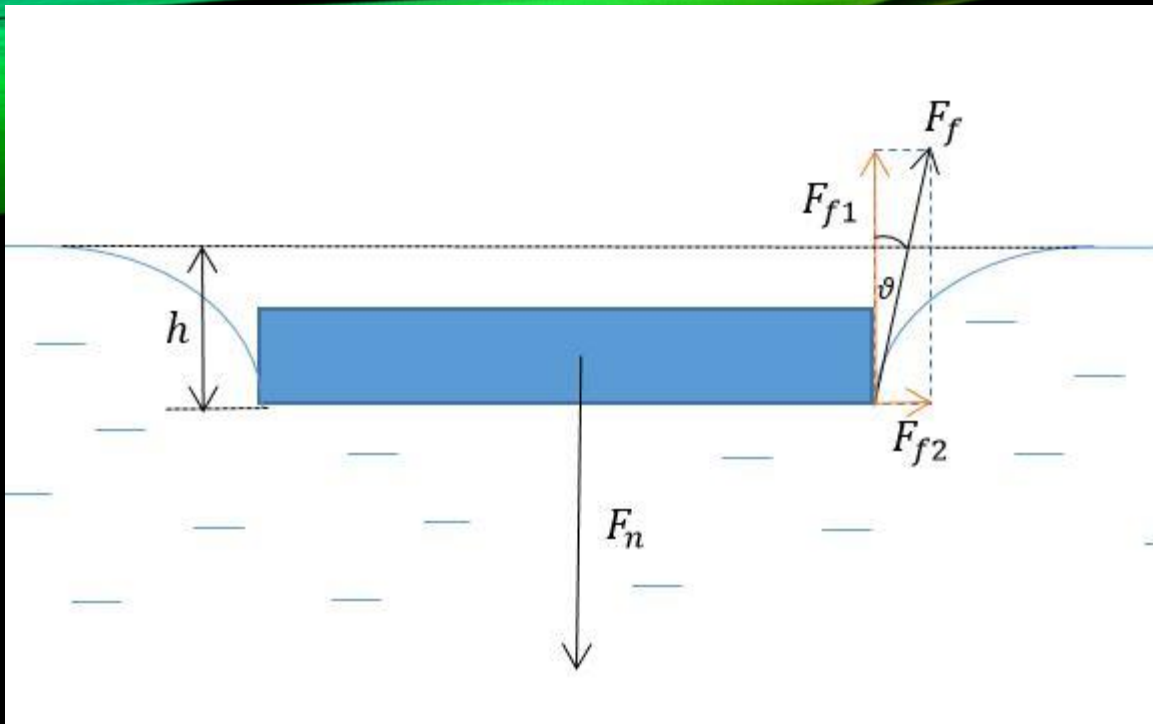
$$F_f = \alpha_{\text{víz}} \cdot 2r\pi = 0,072 \frac{\text{N}}{\text{m}} \cdot 0,0581 \text{ m} = 0,00418 \text{ N}.$$

Ezek szerint a felületi erőnek a függőleges irányú komponense nem képes egyensúlyt tartani a nehézségi erővel!

Helyezd a 10 cm átmérőjű réz lemezt a víz felszínére, majd óvatosan helyezz rá 3 db anyacsavart!
Miért nem süllyed el a lemez?

$$F_n = m \cdot g = 0,2371 \text{ N}$$

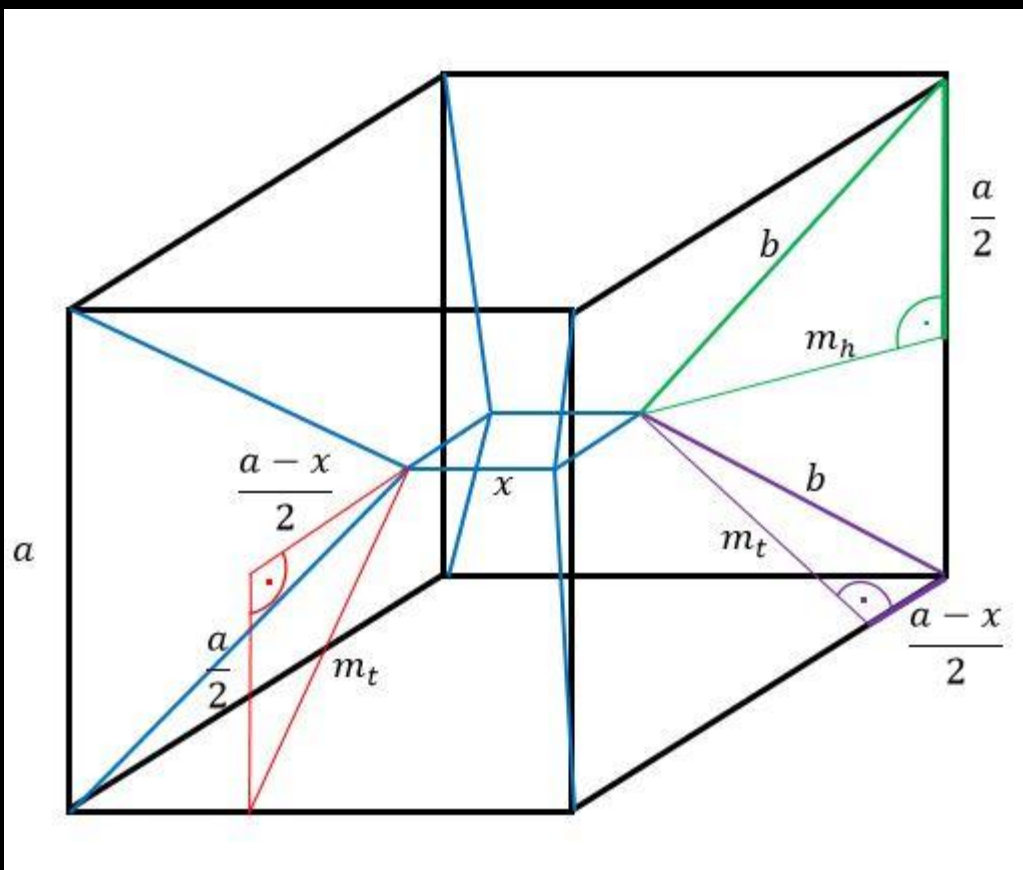
$$F_f = \alpha_{v\acute{I}z} \cdot 2r\pi = 0,072 \frac{\text{N}}{\text{m}} \cdot 0,314 \text{ m} \\ = 0,0226 \text{ N}$$

$$F_n = F_{f1} + F_{fel}$$

$$\text{Ha } F_f \approx F_{f1}, \text{ akkor } F_{fel} = 0,214 \text{ N}$$

$$F_{fel} = \rho \cdot g \cdot h \cdot r^2 \pi \rightarrow h = \frac{F_{fel}}{\rho \cdot g \cdot r^2 \pi} = 2,7 \text{ mm}$$

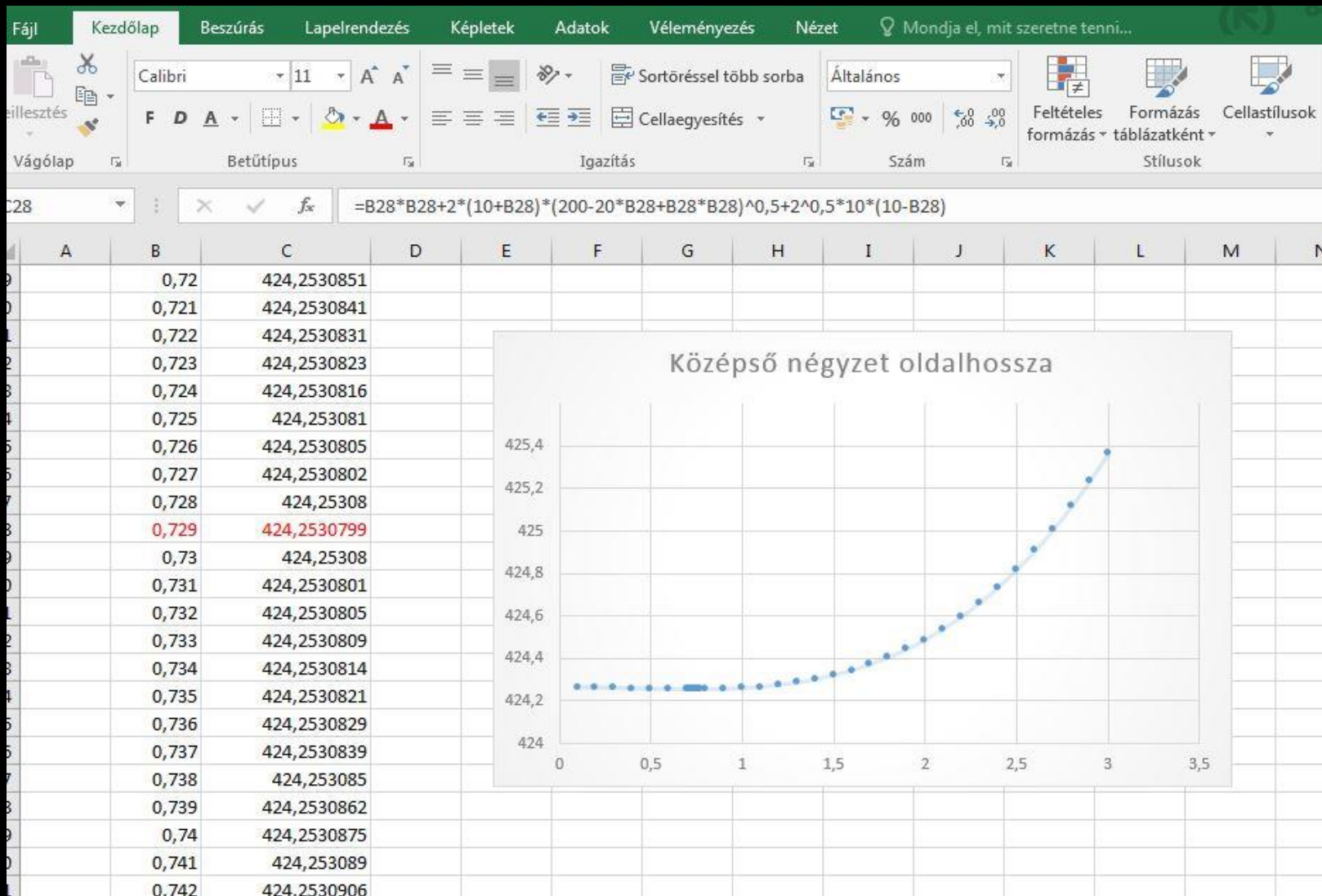
2. feladat: Számítsuk ki a középben található kis négyzet oldalhosszát?

$$A = 4(a + x) \cdot \sqrt{\left(\frac{a-x}{2}\right)^2 + \left(\frac{a}{2}\right)^2} + \sqrt{2} \cdot a \cdot (a-x) + x^2.$$

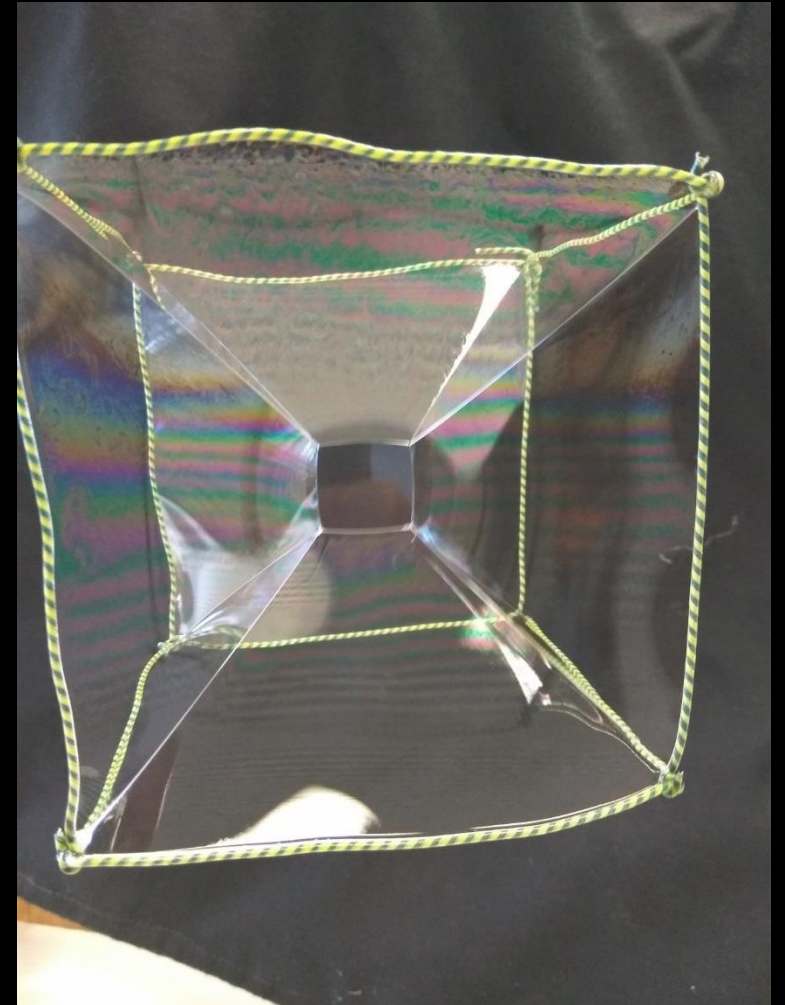
Milyen x esetén lesz minimális a felület?

Legyen a kocka éle 10 cm hosszú!

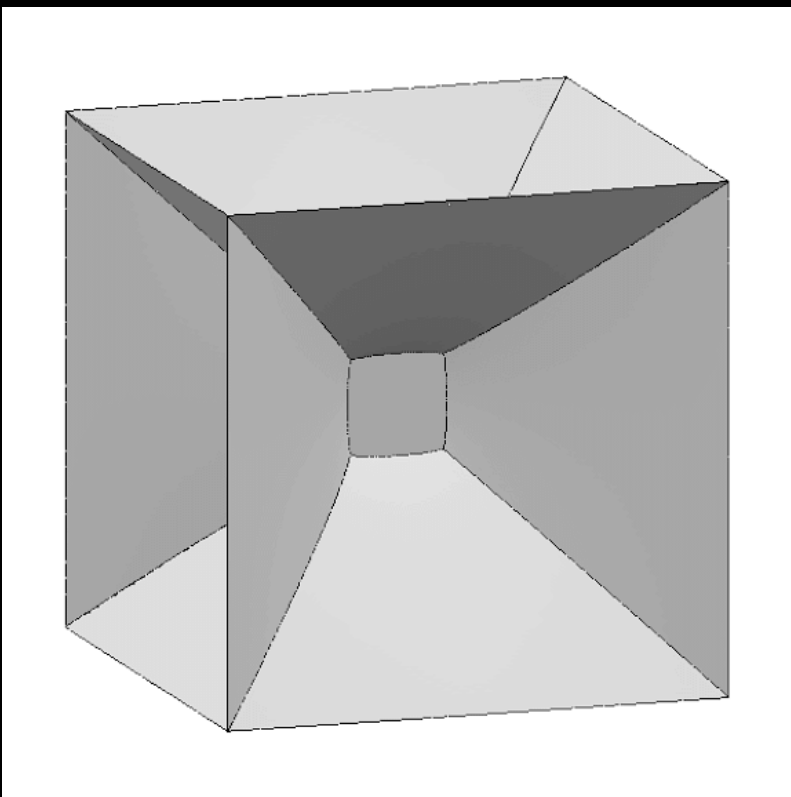

Kísérleti ellenőrzés: A belső négyzet oldalhossza kb. 2,3 cm!

Hol hibáztunk a számolásban???

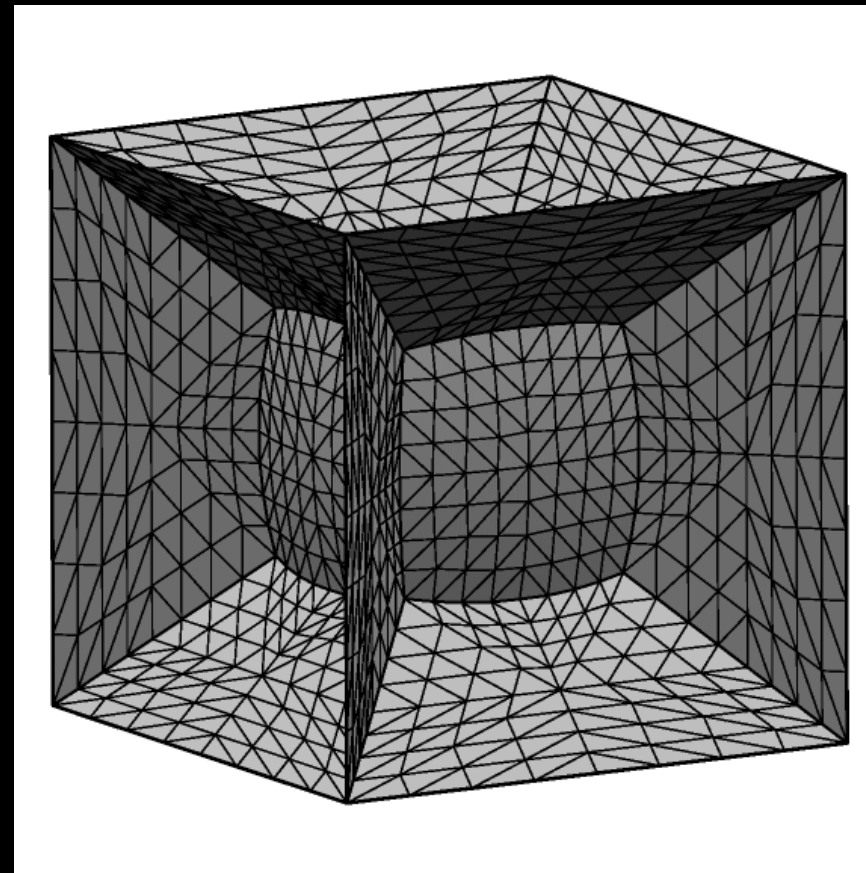
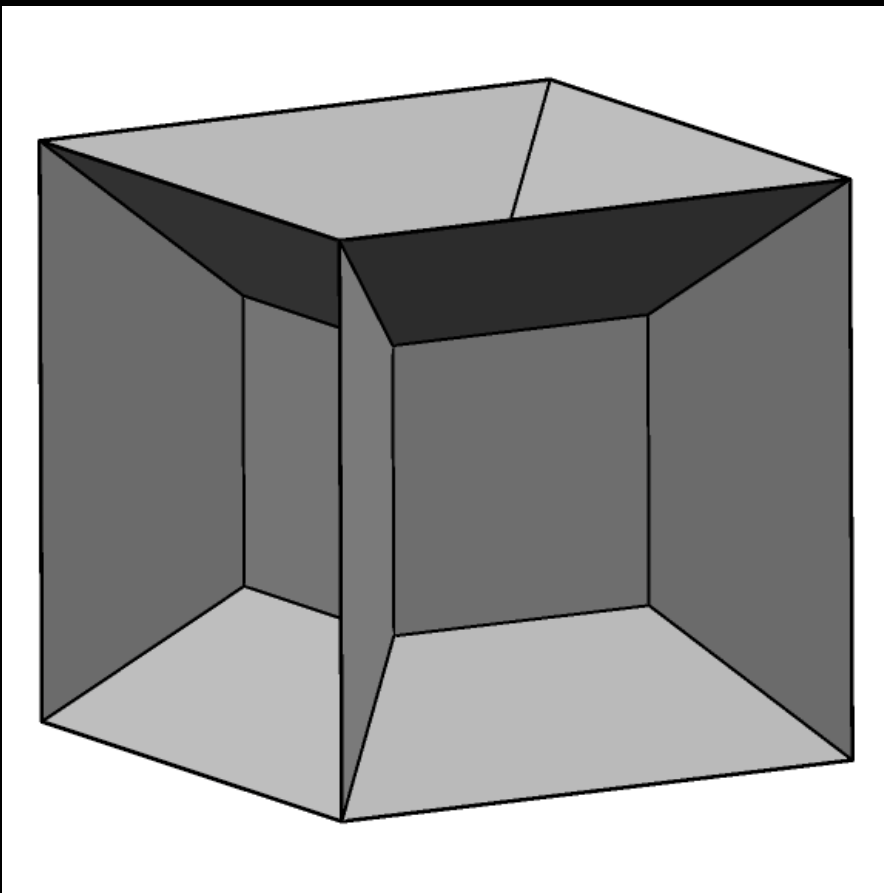

Ha egy élben 3 hártya találkozik, akkor azok egymással 120 fokos szöveget zárnak be, csak ebben az esetben tarthat egyensúlyt három egyforma nagyságú erő (az erők nagysága nem függ a hártya alakjától és nagyságától sem.)

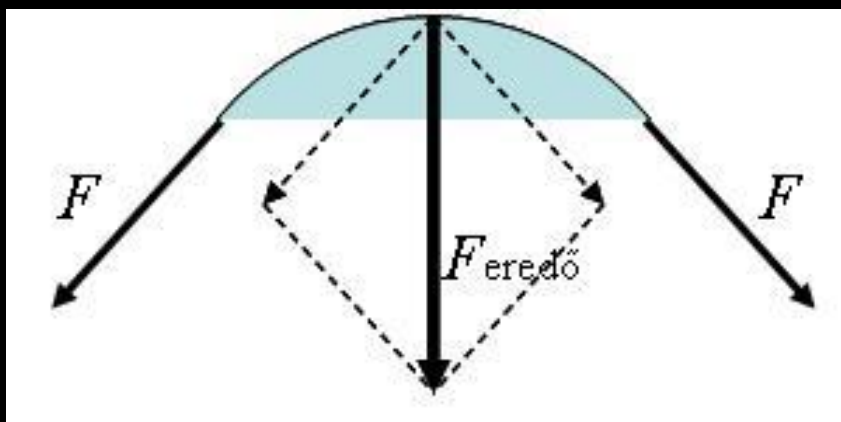
Térbeli szemléltetés: GeoGebra program

Szívószál segítségével fújj egy buborékot, ami érintkezik a kis négyzettel!

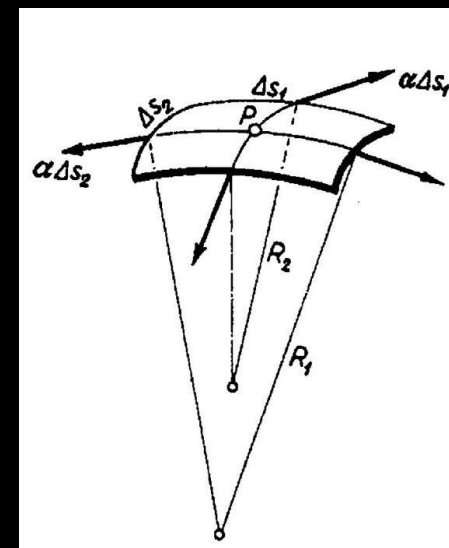
Göbületi nyomás

3. feladat: A PET palack felső része segítségével fújj egy nagy buborékot! Mi történik ha abba hagyod a fújást?

$$\text{Göbületi nyomás: } p_g = \alpha \left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} \right)$$

$$\text{gömb esetén: } R_1 = R_2, \text{ azaz } p_g = \frac{2\alpha}{R}$$

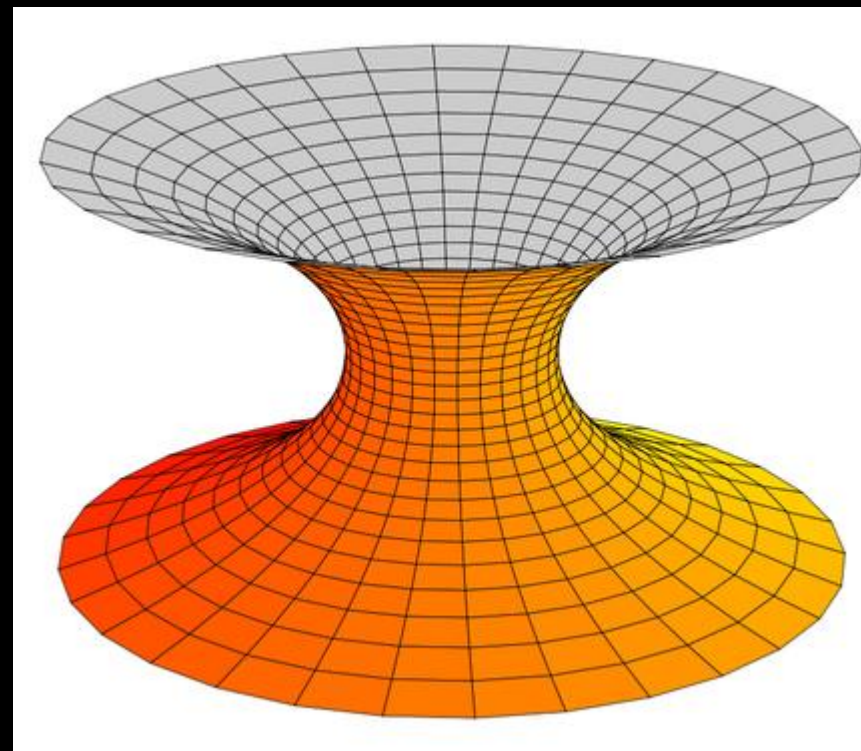

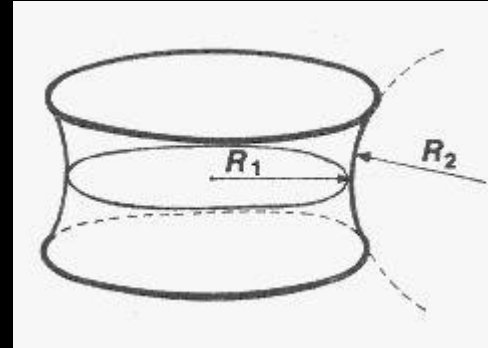
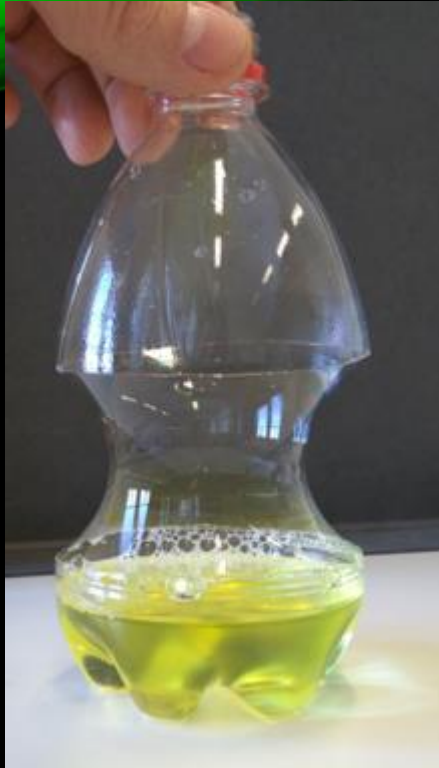

Katenoid

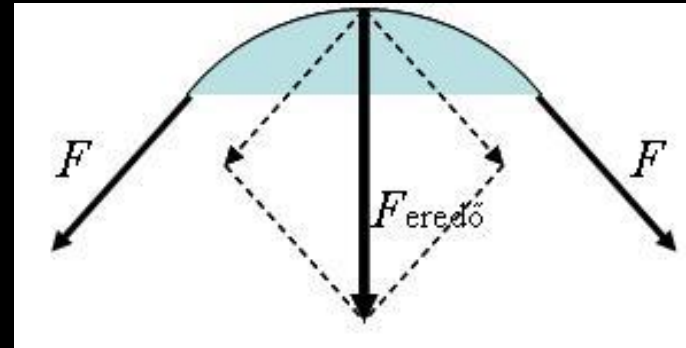
Láncgörbe

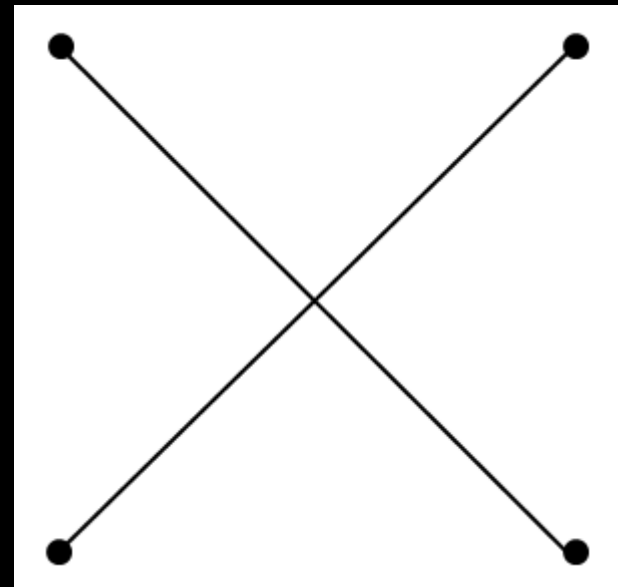
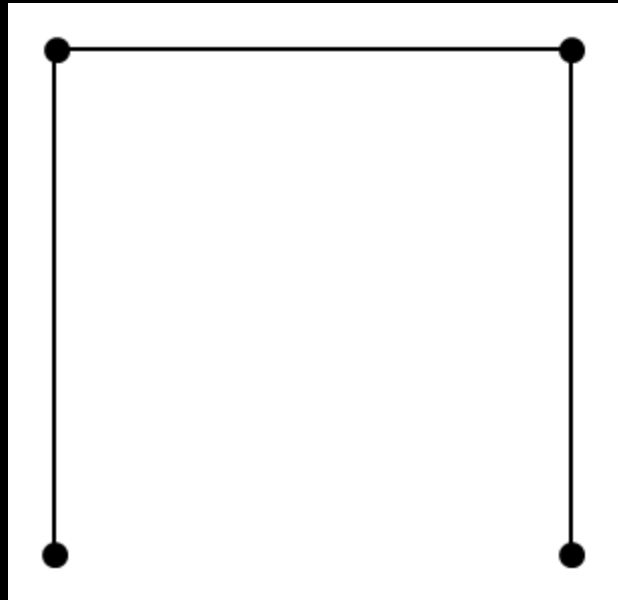
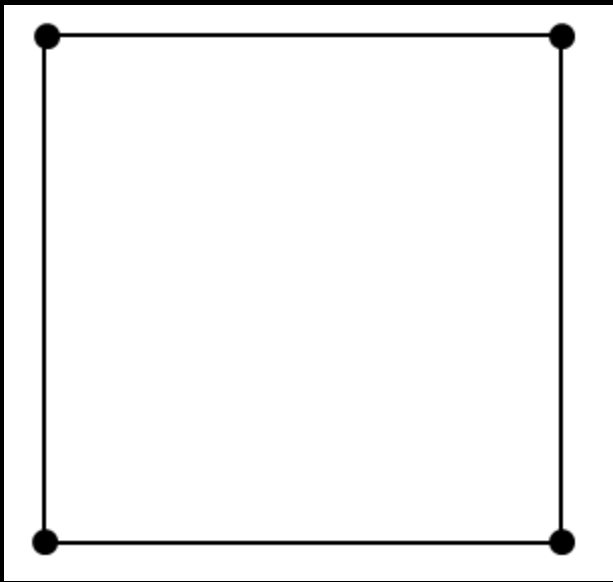
Göbületi nyomás: $p_g = \alpha \left(\frac{1}{R_1} + \frac{1}{R_2} \right)$

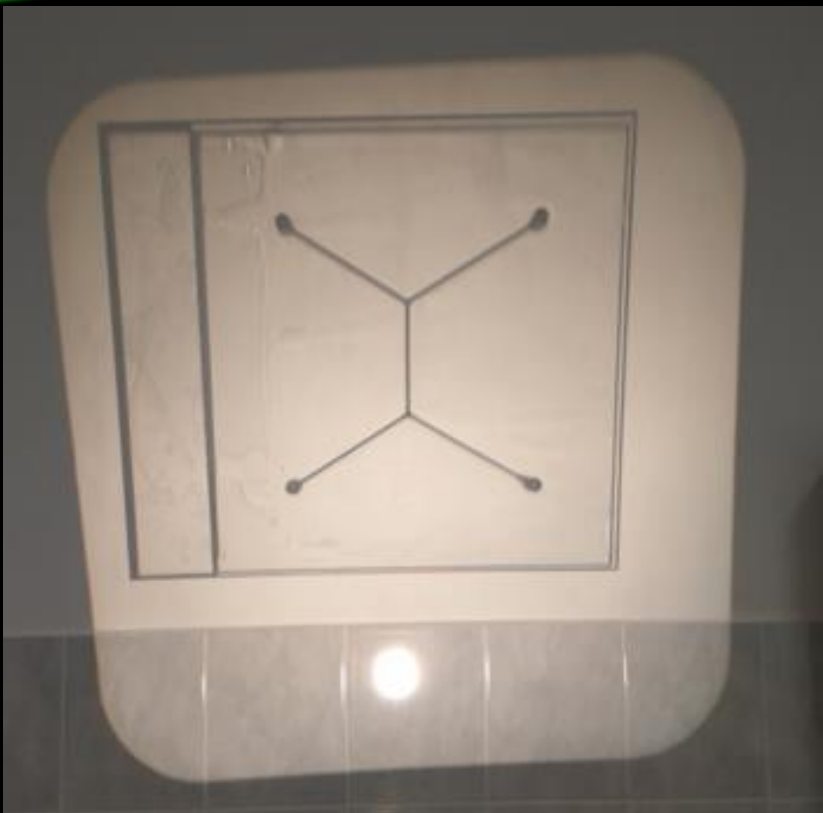
Katenoid esetén: $R_1 = -R_2 \rightarrow p_g = 0$

Minimális utak keresése

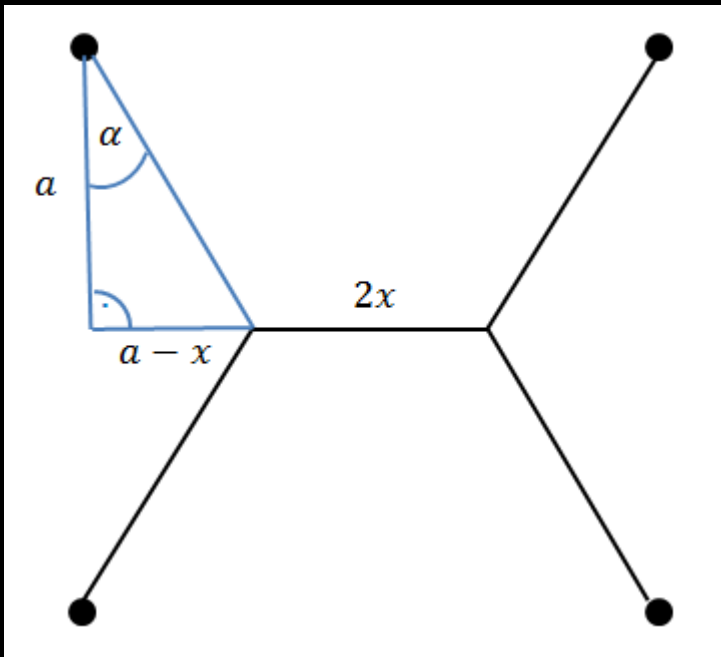
4. feladat: Adjuk meg egy négyzet csúcsait összekötő minimális hosszúságú út hosszát!
(Mindegyik csúcsból mindegyik csúcsba el lehessen jutni!)

Valóban ez a minimális?

Teljesül-e a 120 fokos feltétel?

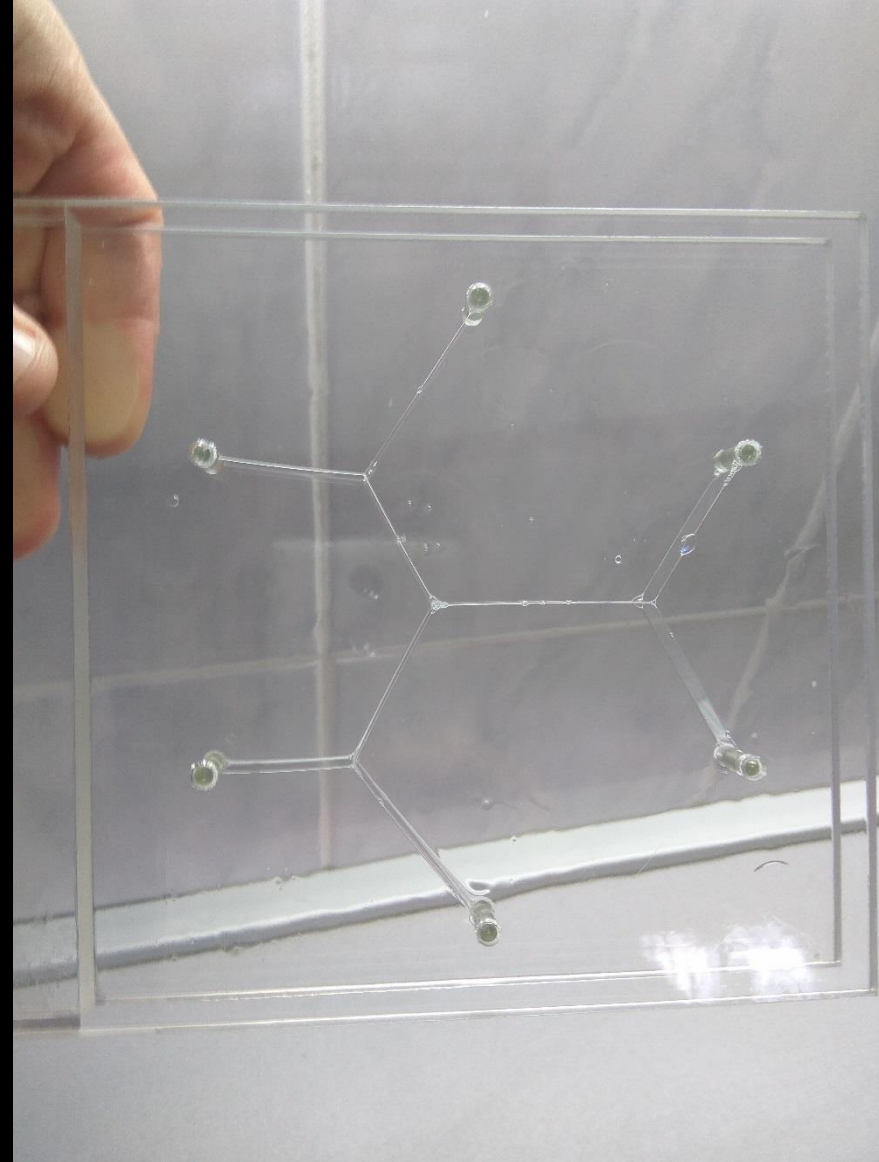
$$l(x) = 4 \cdot \sqrt{a^2 + (a - x)^2} + 2x$$

$$l'(x) = 4 \cdot \frac{2 \cdot (a - x) \cdot (-1)}{2 \cdot \sqrt{a^2 + (a - x)^2}} + 2 = 0$$

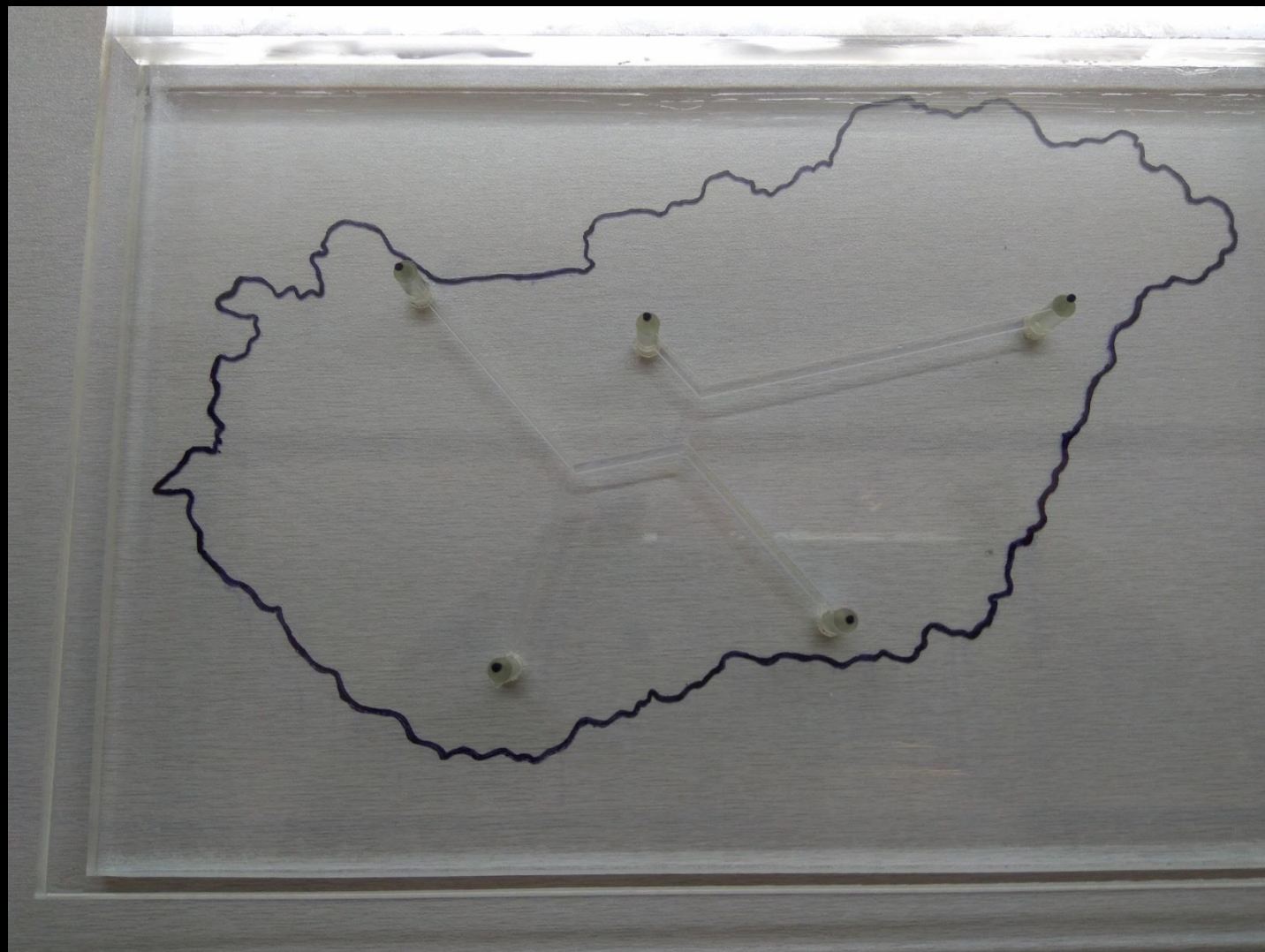
$$\frac{(a - x)}{\sqrt{a^2 + (a - x)^2}} = \frac{1}{2}$$

$$\sin \alpha = 0,5, \text{ azaz } \alpha = 30^\circ.$$

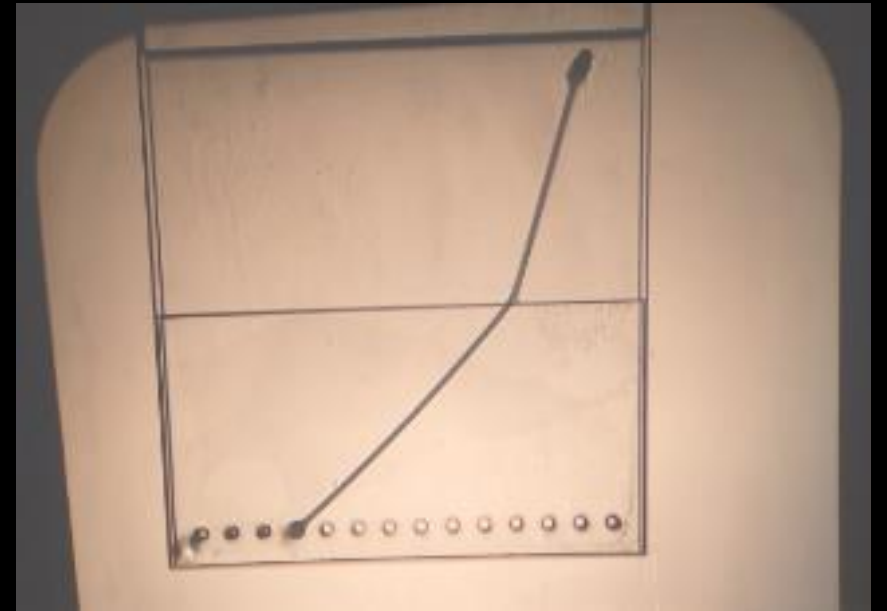
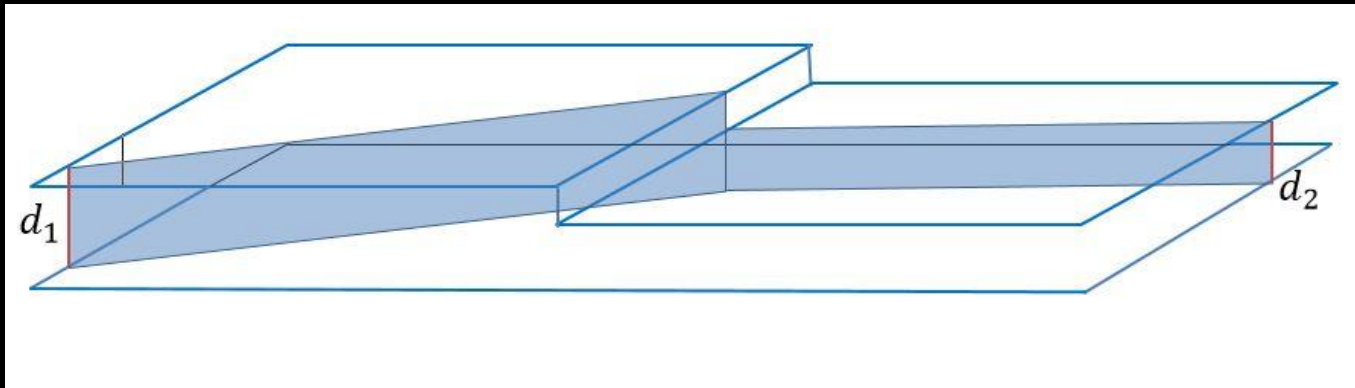
Minimális út hatszög esetén

Budapest, Győr, Pécs, Szeged, Debrecen nagyvárosokat összekötő
minimális hosszúságú úthálózat:

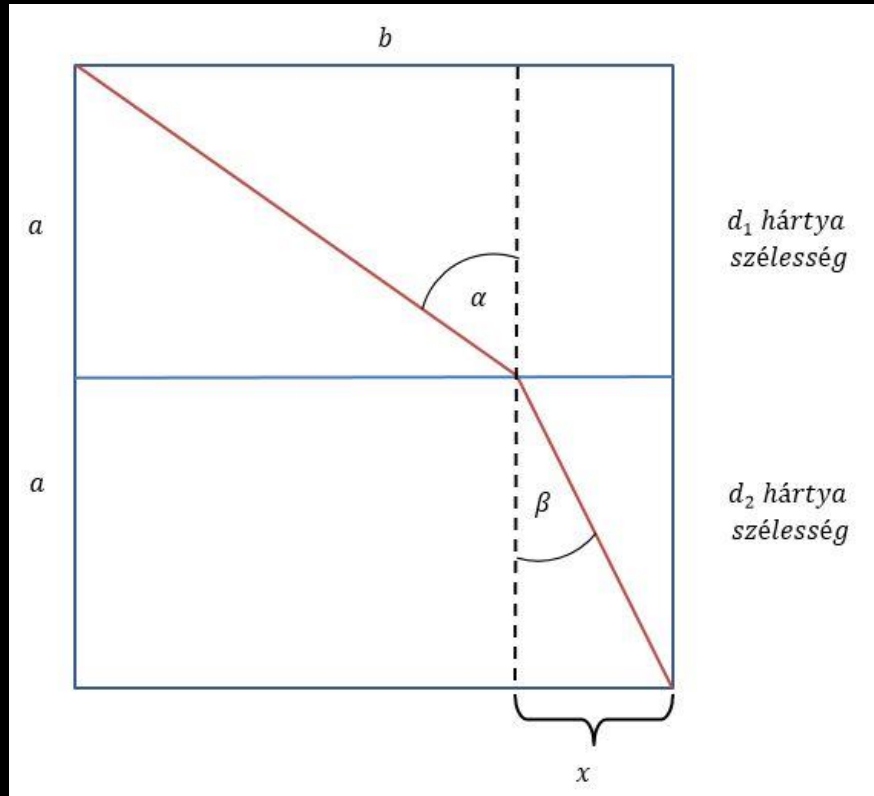

Szappanhártya „törése”

Az elméleti háttér:

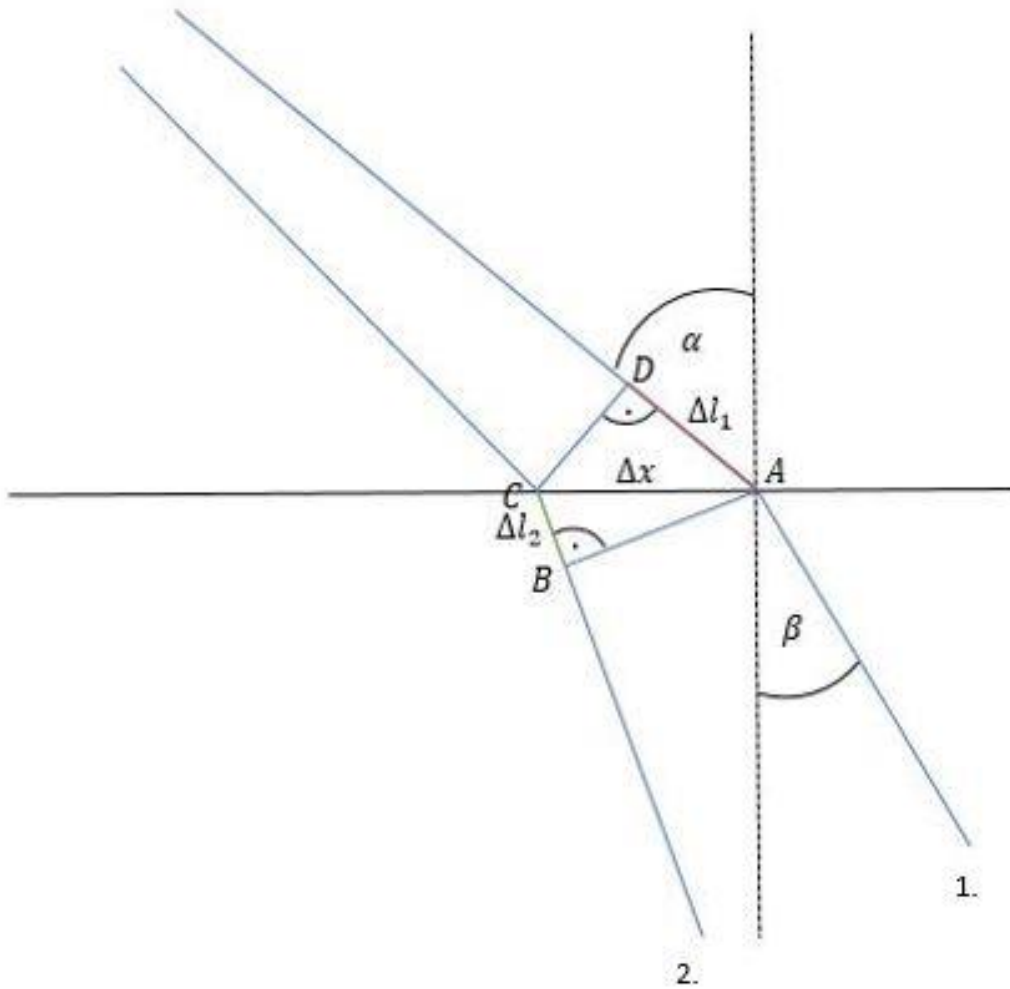

$$T(x) = d_1 \cdot \sqrt{a^2 + (b-x)^2} + d_2 \cdot \sqrt{a^2 + x^2}.$$

$$T'(x) = \frac{-2 \cdot (b-x) \cdot d_1}{2 \cdot \sqrt{a^2 + (b-x)^2}} + \frac{2x \cdot d_2}{2 \cdot \sqrt{a^2 + x^2}} = 0$$

$$d_2 \cdot \sin \beta = d_1 \cdot \sin \alpha$$

$$\frac{\sin \alpha}{\sin \beta} = \frac{1}{\frac{d_1}{d_2}}$$

$$d_1 \cdot \Delta l_1 = d_2 \cdot \Delta l_2$$

$$d_1 \cdot \Delta x \cdot \sin \alpha = d_2 \cdot \Delta x \cdot \sin \beta$$

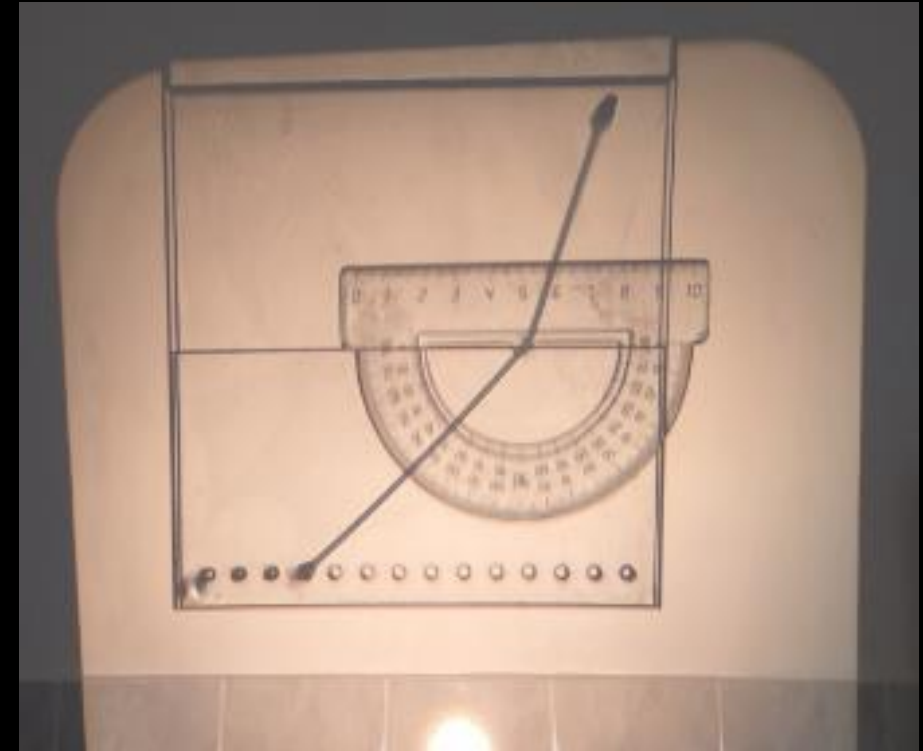
$$\frac{\sin \alpha}{\sin \beta} = \frac{1}{\frac{d_1}{d_2}}$$

Kísérleti igazolás:

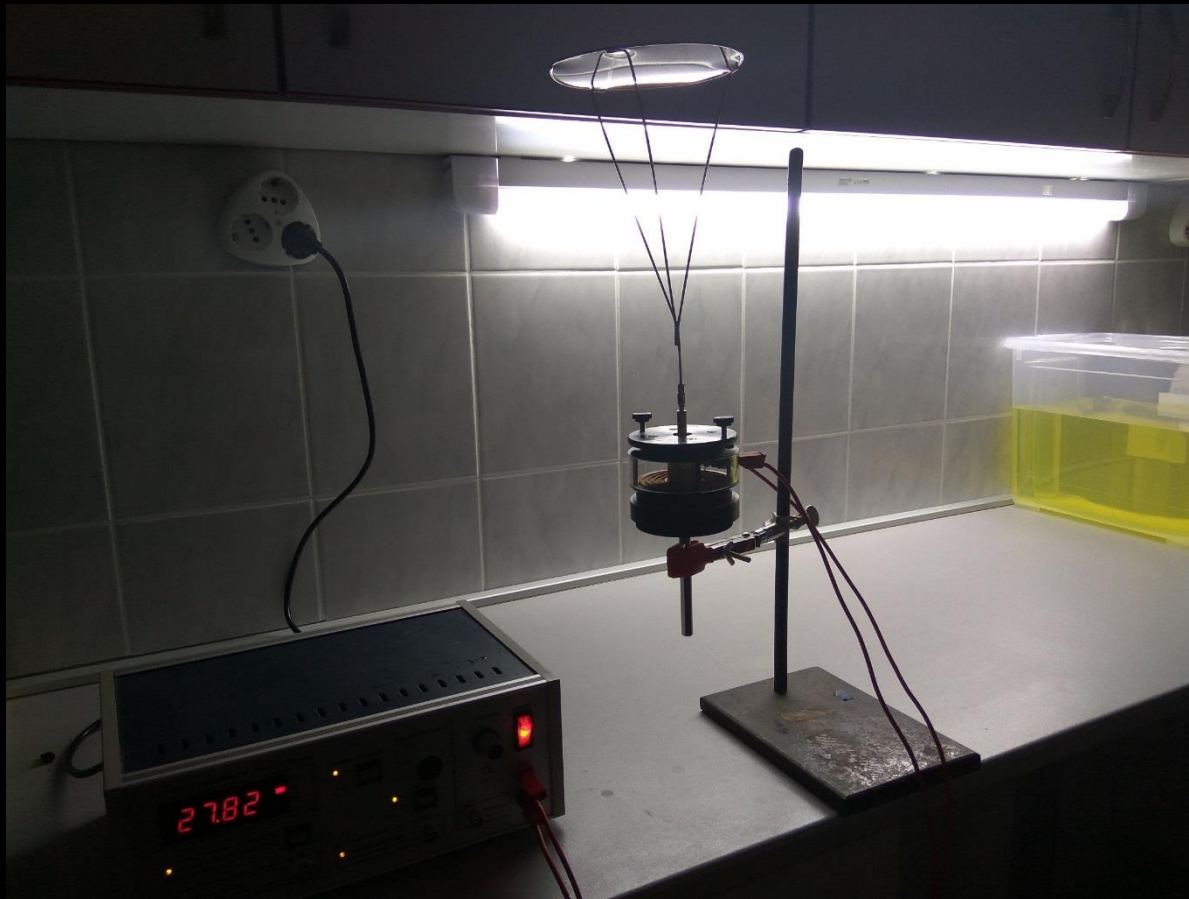
α (fok)	10	13	16	19
β (fok)	23	31	39	47
$\frac{\sin \alpha}{\sin \beta}$	0,44	0,44	0,43	0,44

Plexi lapok távolságai: $d_1 = 9,98 \text{ mm}$ és $d_2 = 4,4 \text{ mm}$

$$\frac{d_2}{d_1} = 0,44$$

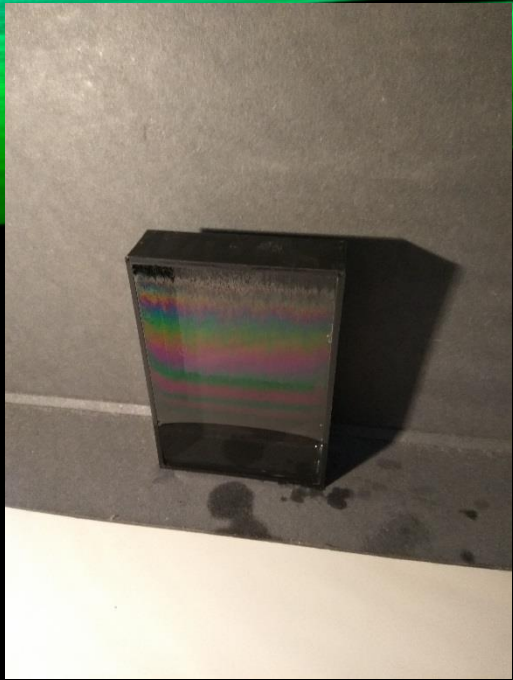
Állóhullámok hártyákon

Hártyák színei - Interferencia

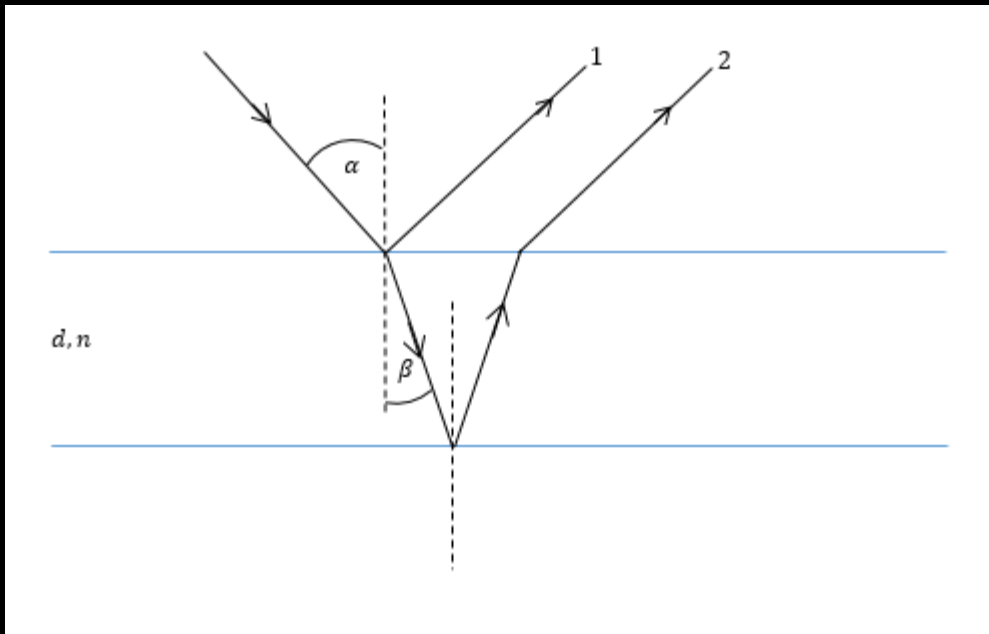

Miért változik a színe sávonként!?

Miért mások a sávok szélességei?

Miért fekete a hártya fenti része?

Az 1, és 2, sugarak optikai útkülönbsége:

$$\Delta s = 2nd \cdot \cos \beta - \frac{\lambda}{2}.$$

Két találkozó hullám esetén akkor van maximális erősítés, ha az optikai útkülönbség:

$$\Delta s = 2k \cdot \frac{\lambda}{2}, k = 0, 1, 2, \dots$$

Merőleges beesést feltételezve:

$$2k \cdot \frac{\lambda}{2} = 2nd - \frac{\lambda}{2}.$$

A hártya vastagsága meghatározható a színek megfigyeléséből.

SOAP FILMS

A STUDY OF MOLECULAR INDIVIDUALITY

BY

A. S. C. LAWRENCE

WITH A FOREWORD BY

SIR WILLIAM BRAGG, F.R.S.

LONDON

G. BELL AND SONS, LTD.

1929

The Colour and Thickness of Soap Films

Order	Color	Thickness (μμ.)
First Order.	Black	6
	Silvery white	12
	Amber	..
Second Order.	Magenta	201
	Violet	216
	Blue	250
	Green	290
	Yellow	322
	Orange	348
Third Order.	Crimson	371
	Purple	396
	Blue	410
	Blue	428
Fourth Order.	Emerald green	466
	Yellow green	502
	Carmine	542
	Bluish red	578
Fifth Order.	Grass green	597
	Green	634
	Yellow green	682
Sixth Order.	Carmine	746
	Green	790
Seventh Order.	Green	842
	Pink	893
	Pink	945
Eighth Order.	Green	1000
	Green	1044
	Pink	1100
Ninth Order.	Pink	1150
	Green	1210
	Green	1265
Tenth Order.	Pink	1315
	Pink	1370
	Green	1420
Eleventh Order.	Pink	1500

Köszönöm a figyelmet!

Szabó László Attila, szabol@bjg.hu

Csongrádi Batsányi János Gimnázium,
Szakgimnázium és Kollégium

Csongrádi
TERmészetTUDOMÁnyos
Diáklaboratórium